

RAMİZ MEHDİYEV,
Azərbaycan Respublikası Prezidenti
İcra Aparatının rəhbəri

YENİ TARİXİ ŞƏXSİYYƏT VƏ BÖYÜK SİYASƏT

Milli oyanış, müstəqillik və mətbuat

Azərbaycan xalqı Sovet hakimiyyəti süqut etdikdən sonra və hətta Sovet hakimiyyətinin son illərində çox çətin vəziyyətə düşmüş, ciddi problemlərlə üzləşmişdir. O zaman bu problemlərin-taleyüklü məsələlərin həlli çox ciddi addımlar atmağı tələb edirdi. Bu addımları atmaq üçün isə dövrün hadisələrinə, dünyada gedən siyasi proseslərə düzgün və obyektiv qiymət vermək lazım idi. Təəssüflər olsun ki, o dövrdə nə tarixi dərinlən təhlil edən, nə də ağıllı rəhbərlər, güclü siyasətçilər meydana gəlmədi. Ona görə də xalq böyük faciələrə düşər oldu.

Sovet hakimiyyətinin son dövrlərində "perestroyka" adı altında aparılan siyasət əslində dövlətin tənəzzülə uğraması, Qarabağ və onun ətrafındakı xalqı aldatması, ölkəni və əhalini daha ağır çətinliklərə salmağa xidmət edirdi. Qorbaçov siyasətinin zərərli, aldadıcı mahiyyəti barədə o dövrdə söz açmaq mümkün deyildi, çünki "perestroyka" adı altında xalq Sovet hökumətinin yeniləşdiriləcəyi təlqin edilirdi. Həqiqətdə isə əsas məsələ kommunist rejimini və sovet sistemini təkmilləşdirmək, nə vasitəsi ilə olursa olsun, imperiya siyasətini həyata keçirmək, hansı yolla olursa olsun "böyük dövlət" qorumaq idi.

Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə etdikdən sonra yaranmış şərait həmin tarixi hadisələri operativ və düzgün qiymətləndirməyi, çıxış yollarını müəyyən-ləşdirməyi tələb edirdi. Belə bir şəraitdə, Azərbaycanın tale məsələsinin həlli üçün həmin dövrlərdə Heydər Əliyev kimi siyasətçinin Azərbaycana qayıtması, xüsusilə Azərbaycan xalqının tarixi taleyinin müəyyən-ləşdirilməsi ilə bağlı ön labüd, zəruri və gərəkli hadisə idi. Doğrudur, onun böyük siyasətə qayıdışı Moskvanı və Azərbaycanın düşmənlərini qorxuya salırdı. Ölkənin siyasi burulğana düşdüyünü, xalqın aldadıldığını o zaman hər adam deyər və əsaslandırır bilməzdi. Gerçəklik isə göz qabağında idi. Bütün sovet respublikaları kimi Azərbaycan da çökürdü. İqtisadi tənəzzül və sovet ideologiyasının iflası uğraması ölkəni parçalanmağa doğru aparırdı. Kommunist Partiyası artıq gücdən düşdüyünə görə əvvəlki "rəhbər göstərişləri" ilə xalqı inandırır bilmirdi. Xalq iqtisadi sıxıntılardan xilas olmaq, bu-xovlardan yaxasını qurtarmaq istəyirdi. Artıq yeni düşüncəyə və ideologiyaya ehti-yac yaranmışdır. Qorbaçov isə yeniləşdirmə, yenidənqurma adı altında açıq-açığı-

na ölkənin dağılmasının qarşısını almağı özünə məqsəd qoymuşdur. Xalq isə onun "yenidənqurma" sını ironiya ilə qarşılayırdı.

Heydər Əliyev o vaxtlar çətinliklərə baxmayaraq, bu mürəkkəb məsələlərə öz fikrini, öz ciddi münasibətini bildirirdi. O, heç nədən çəkinmədən, cəsarətlə Qorbaçov siyasətinin xalqa zidd mahiyyətini açıb göstərirdi. Məsələn, həmin dövrdə Naxçıvana pənah gətirən, döğma xalqına arxalanan Heydər Əliyev "Sovet Gürcüstanı" qəzetinin müxbirinə müsahibə verərək, öz fikirlərini xalqa çatdır-mışdır. Bu müsahibədə dünyada və Sovet dövlətində gedən proseslərə ilkin və düzgün qiymət verildi. "Perestroyka" adı altında yeni imperiya siyasəti yeridildiyi və onun bütün xalqların mənafelərinə zidd xarakteri barədə fikirlər söylənilirdi. Müsahibədə deyilirdi: "... son illərdə dünyada, ölkədə gedən ictimai, siyasi pro-seslər keçmişimizə münasibəti, ümumi dünyagörüşünü dəyişdirmiş, Sovet İttifaqın-da mərkəzlə respublikalar arasında olan iqtisadi, siyasi əlaqələr açılmış, çıl-paqlaşmış, hansı tərəfin daha çox xeyir götürdüyü, zərər çəkdiyi aydınlaşmışdır. Bir neçə respublikada baş vermiş milli demokratik hərəkatların İttifaq dövləti tərəfindən zorakılıqla, hərbi qoşun hissələri vasitəsilə boğulması tədbirləri İtti-faqın imperiya siyasəti apardığını tam aşkar etmişdi. İttifaq dağılmağa başlamışdır.

Ölkənin rəhbərliyi 70 il mövcud olan İttifaqın yararsız olduğunu bəyan edərək, respublikaları yeni İttifaq yaratmağa dəvət edir. Qorbaçov bir neçə çıxışında hətta belə demişdi ki, guya ölkədə indiyə qədər həqiqi İttifaq olmayıb, respublikalar heç də İttifaqda yaşamayıb, əsl İttifaq bundan sonra yaranacaqdı. Həqiqəti isə desək, yeni İttifaq layihəsi əvvəlkindən də yararsızdır".

Bu fikirlər yeni bir tarixi dövrün başlanğıcından xəbər verirdi. Həm də Sovet siyasətinin imperialist mahiyyətini açıb göstərirdi. Bu gün bəlkə adi görünən həmin sözlər o dövr üçün olduqca ciddi, aktual və əhəmiyyətli idi. Çünki xalq burulğana salınmışdı və "yolumuz hayandır" sualı hər kəsi düşündürsə də ona cavab verməyə kimsənin imkanı yox idi. Həmin dövrdə zəngin təcrübəsi ilə tanı-nan, həm də Sovet siyasətində bişmiş, onun bütün mexanizmlərinin necə işlədiyini dərinlən bilən, siyasi müşahidələri ilə xalqın hara sürükləndiyini aydın görən Heydər Əliyevin fikri əsaslı və inandırıcı idi. O deyirdi:

"Respublikanın keçmiş rəhbəri kimi, mən də belə yararsız və naməlum İttifaqa xidmət etdiyimi, buraxdığım səhvləri etiraf edirəm və heyfslənirəm. Nəzərə almaq lazımdır ki, hər dövrün öz hökmü var. Biz də, demək olar ki, bu salonda oturanların hamısı o hökmün təsiri altında olmuşuq. İndi isə hesab edirəm ki, bizim üçün 70 illik imtahan bəsidir. Yeni bu İttifaqa girməyi Azərbaycan xalqı üçün rəva bilmirəm".

Bu sözlər yalnız vəziyyətə aydınlıq gətirmək üçün deyilmirdi. Yerlərdə Qorbaçovun imperiya siyasətinə kor-koranə qoşulan adamlar və onun vəzifəyə gətirdiyi "buyuruq qulları" öz vəzifələri naminə xalqı aldadır, onu yeni İttifaq müqaviləsinə şirnikdirir və geniş təbliğat aparırdılar.

O dövrdə, ayrı-ayrı bölgələrdə, o cümlədən də Azərbaycanda Sovet siyasətinin yeni müdafiəçilərini meydana gətirmişdilər. Bu adamlar müxtəlif məclislərdə, mətbuatda, radioda, televiziya və hətta Ali Sovetdə İttifaq müqaviləsinin

əhəmiyyətindən danışır, hər vaxtlə xalqı yeni İttifaq müqaviləsinə inandırmağa çalışırdılar. Onlar cürbəcür kitablar nəşr etdirirdilər və hər vasitə ilə sübut etmək istəyirdilər ki, İttifaq dağılarsa Azərbaycan və digər respublikalar müstəqil yaşaya bilməyəcək, xalq daha böyük faciələrlə üzləşəcəkdir.

Heydər Əliyev həmin məsələyə də cəsarətlə öz münasibətini bildirir, yeni İttifaq müqaviləsinin əhəmiyyətsizliyini sübuta yetirirdi. Lakin bəziləri hətta xalqı qorxutmaqla bu müqaviləyə təhrik etməyə cəhd göstərirdilər. Onların dediyinə görə xalq bu müqaviləyə "hə" deməsə, Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi baş verəcək. Heydər Əliyev isə cəsarətlə bildirirdi ki, Azərbaycan onsuz da müharibəyə cəlb olunub, onun ərazi bütövlüyünə qəsd edilib, erməni separatçıları, erməni millətçiləri Sovet rəhbərliyi tərəfindən dəstəklənərək Qarabağ münafişəsini törədiblər. Belə bir halda Azərbaycanın müstəqilliyindən danışmaq artıqdır, vətəndaş müharibəsinə cəlb edilməsi fikri ilə də razılaşmaq olmaz. Ona görə ki, artıq Azərbaycan ağır iqtisadi, siyasi vəziyyətlə üzləşdirilib. Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərinə ordu yeridilib, şəhər gülləbaran edilib, xalqın qanı tökülüb.

Həmin dövrdə 1990-cı ilin 20 Yanvar faciəsinin ört-basdır edilməsinə də ciddi-cəhdlə çalışanlar, öz günahlarını xalqın üstünə atmaq istəyənlər vardı. Heydər Əliyev bu məsələlərə də qətiyyətlə cavab verir və o zamankı rəhbərliyin xalqa zidd hərəkətlərini tənqid edirdi.

Uydurma İttifaq müqaviləsinin əleyhinə çıxan Heydər Əliyev onun əsassızlığını sübuta yetirməklə kifayətlənmirdi. Yeni dövrdə yeni istiqamətin, müstəqilliyə nail olmağın əhəmiyyətindən danışır, indiki mürəkkəb tarixi məqamda xalqın birləşməsinin vacib olduğunu əsaslandırır. O qeyd edirdi: "Azərbaycan xalqının birliyi yeni, demokratik, heç kəsdən asılı olmayan dövlət qurulması yolu ilə təmin oluna bilər. Doğrudur, bu yolda çətinliklər də az olmayacaqdır. Fəqət, nəyin bahasına olursa olsun, biz buna nail olmalıyıq. Biz bu yola düşməsək, bunu gələcək nəsillər edəcək. Və onlar, tarix boyu bizi bağışlamayacaq. İndi hər bir namuslu, qeyrətli azərbaycanlı gərək öz şəxsi mənafelərini, imtiyazlarını unutsun, xalqın aqibəti, bu günü və azad gələcəyi haqqında düşünsün. Xalqın müqəddəratı hər şeydən üstün olmalıdır.

Azərbaycan xalqı birləşməli, öz müqəddəs doğma torpağını gözbəbəyi kimi qorumalıdır. Azərbaycan Respublikası iqtisadi və siyasi müstəqillik yolu ilə gətirməli, tam istiqlaliyyət uğrunda mübarizə aparmalıdır.

Xalq deputatlarını, bütün Azərbaycan xalqını bu yola dəvət edirəm və əmin edirəm ki, mən bu yoldan dönməyəcəyəm".

Bu qətiyyətli fikirlər dönüş nöqtəsində həlledici mahiyyət daşıyırdı.

O zaman Heydər Əliyev Qarabağda baş verən hadisələri təhlil edir, bir çox qaranlıq məsələlərə aydınlıq gətirirdi.

"Ana torpaq" qəzetinə müsahibəsində Heydər Əliyev Azərbaycanda gedən dağıdıcı proseslərdən narahat olaraq onlara öz münasibətini bildirirdi. Həmin dövrdə xalqı müdafiə etmək, xalqın mövqeyini müəyyənləşdirmək vacib idi. Qarabağ problemi, xalqı parçalayan imperiya siyasətinin təzahürü idi. Qarabağ probleminin yaradılması eyni vaxtda qeyrətli və səriştəli adamların rəhbərlikdən uzaqlaşdırılması

ilə müşayiət olunurdu. İdarəçilik sisteminə qəsdən səriştəsiz, təcrübəsiz adamlar işə gətirilirdi. Mafioz qruplaşmaların nümayəndələrinin hakimiyyətə gətirilməsi və onlara vəzifə verilməsi Heydər Əliyev tərəfindən ciddi tənqid olunurdu.

Mətbuata verdiyi müsahibələrdə Heydər Əliyev belə rəhbərlərin xalqı çətin vəziyyətə salacağını göstərir, cəmiyyətin demokratikləşməsinə, xalqı birləşməyin vacibliyini önə çəkirdi: "Mənə elə gəlir ki, Azərbaycan xalqı ilk milli oyanış, milli dirçəliş, milli özünüdərk etmə dövründə gərək müstəqil demokratik yolla inkişaf etsin. Daha dəqiq desək, gərək cəmiyyətimizdə demokratik proseslər daha da sürətlə inkişaf etdirilsin. Bizim başqa yolumuz yoxdur. Əgər bundan sonra demokratik yolla getməsək, nə Azərbaycanın tam dövlət müstəqilliyinə nail ola bilərik, nə də xalqımızın tarixini, ənənələrini əsas götürməklə, özümüzü dünya millətləri səviyyəsində hiss edə bilərik".

Yeni düşüncənin formalaşması

1990-92-ci illər Azərbaycanda yeni tarixi düşüncənin formalaşdığı dövrdür. Bu dövrdə köhnə ideologiya süquta uğramışdı, yeni ideologiya isə yaranmamışdı, Sovet qanunları artıq işləmirdi, yeni qanunlar isə mövcud deyildi. Keçid dövrünün bu mürəkkəb mərhələsində artıq sonrakı inkişaf istiqaməti müəyyənləşdirilməli idi. Heydər Əliyev İttifaq müqaviləsinin əhəmiyyətsiz olduğunu sübuta yetirdi və tarixi faktlarla bunun gərəksizliyini aşkar göstərdi. Keçid dövrü getdikcə çətinləşir, mürəkkəbləşir, Azərbaycanın tarixi taleyi müharibə ilə daha da gərginləşir, xalqın və Azərbaycan dövlətinin tale məsələsi gündəmin ən vacib məsələsinə çevrilirdi. Bu mərhələdə qəti söz demək çətin idi. Tarixi prosesləri diqqətlə izləyən, tarixi siyasətə yaxşı bələd olan, zəngin təcrübəsi və siyasətçi nüfuzu ilə mürəkkəblilikləri aradan qaldırmağa çalışan Heydər Əliyev keçid dövründəki mürəkkəb tarixi şəraitdə öz sözünü deməliydi.

Yeni düşüncənin, yeni təfəkkürün formalaşmasına böyük ehtiyac olduğu bir dövrdə bu məsələlərə mane olan amillər də az deyildi. Bir tərəfdən Azərbaycanın siyasi rəhbərliyində mövqe tutmuş adamlar vəziyyəti daha da mürəkkəbləşdirir, milli birliyə mane olur, milli düşüncənin formalaşmasını əngəlləyirdilər. Bir tərəfdən də Moskva ciddi-cəhdlə Azərbaycanda hadisələrin mürəkkəbləşməsində öz maraqlı mövqeyini gizli və açıq şəkildə həyata keçirməyə çalışırdı. Müharibə şəraiti isə əhalini sıxır, ona gözünü açmağa imkan vermir, vətəndaşların fikir və əqidə birliyinə mane olurdu.

Daxili ziddiyyətlərin gərginləşməsi düşmən mövqelərin Azərbaycanda möhkəmlənməsinə şərait yaradır, yeni tarixi mərhələdə birləşdirici mexanizmləri işləməyə qoymur, xalqı birləşdirən çağırışlara mənfi təsir göstərirdi. Buna baxmayaraq, həmin çətin dövrdə ayıq siyasətçi təfəkkürü hər şeyi duyur və problemləri nizama salmaqda çətinliklə də olsa, öz işini görürdü. Bu baxımdan, Heydər Əliyevin həmin dövrdə ictimaiyyətlə görüşləri, eyni zamanda müsahibələri mürəkkəb vəziyyətə aydınlıq gətirir, yeni düşüncənin, yeni milli şüurun formalaş-

masına zəmin yaradırdı. Heydər Əliyevin istiqamətverici çıxışları, yeni milli düşüncənin genişlənərək siyasi xarakter almasına kömək edirdi.

Heydər Əliyevin o dövrdə geniş fəaliyyətinin qarşısını almaq üçün bir tərəfdən erməni terrorçuları Naxçıvan sərhədləri boyunca hücumla keçir, digər tərəfdən Naxçıvanın blokada qalması və Xalq Cəbhəsinin səriştəsiz rəhbərlərinin yarıtmaz fəaliyyəti Naxçıvanda qüvvələri parçalayır, fikir və ideya birliliyinə mane olurdu. Bunların nəticəsində də ümummilli mənafeələrimizə ciddi ziyan dəyirdi.

1992-ci il mayın 22-də "Həyat" qəzetinin Naxçıvanda bölgə müxbirinə verdiyi müsahibədə Heydər Əliyev yaranmış tarixi mürəkkəb vəziyyəti təhlil edir, dolaşq məsələlərə aydınlıq gətirirdi. Bu elə bir dövr idi ki, Naxçıvanda vəziyyət olduqca gərginləşmişdi, Azərbaycanda siyasi mübarizələr gərgin xarakter almışdı və mövqelər o qədər də aydın görünmürdü. Naxçıvana dəmir yolu işləmirdi. Ermənistan üzərindən təyyarələrin Naxçıvana uçuşu mümkün deyildi, çünki artıq may ayında Ermənistan xəbərdarlıq etmişdi ki, təyyarələrin Ermənistan ərazisi üzərindən təhlükəsiz uçuşuna zəmanət vermir.

Həmin dövrdə Rusiya Federasiyasının dövlət katibi Gennadi Burbulis, Rusiyanın müdafiə naziri P.Qraçov Ermənistanla gəlib gizli söhbətlər aparmışdı, bu görüşlərin nəticəsi ciddi maraq doğursa, da gizli saxlanılırdı. Belə mürəkkəb şəraitdə həm ictimai vəziyyəti sabitləşdirmək, xalqın düşüncəni adamlarını birləşdirmək, həm də ümumi fikri Azərbaycan problemlərinin həllinə yönəltmək olduqca çətin bir məsələ idi.

Naxçıvanın bu cür ağır vəziyyətində Türkiyə Respublikasının vəzifəli şəxsləri ilə əlaqə saxlamaq, Qars müqaviləsinin tələblərini gündəmə gətirmək, Naxçıvanla bağlı yeni siyasi təkliflər irəli sürmək vəziyyətdən çıxış yollarının müəyyənləşməsinə kömək edirdi.

Bu cür gərgin şəraitdə xalqın taleyi ilə bağlı məsələləri həll etmək, böyük təcrübə və biliklə yanaşı, həm də böyük insani keyfiyyətlər, səbr və dözümlülük tələb edirdi. Həmin dövrdə "Rossiyski fermer" qəzetinə verdiyi müsahibəsində Heydər Əliyev təmkinlə deyirdi: "Mən həyatda çox böyük sarsıntılar keçirməli olmuşam. Onlara yalnız möhkəm əsəblər və güclü xarakter sayəsində dözmək mümkün idi. Yüksək vəzifələrə irəli çəkdiyim, inandığım adamlar mən istefa verdikdən sonra məndən üz döndərdilər, xəyanət etdilər... böhtanlara məruz qalmışam, mənə çox şər atıblar. Lakin hər şeyə dözmüşəm". Və bütün bu məsələlərdə Heydər Əliyevin ən böyük inamı xalqa idi. Onun xalqa inamı belə gərgin anlarda ona düzgün qərar çıxarmaq imkanı verirdi.

Heydər Əliyev öz dərin biliyinə, böyük səbrinə, həm də zəngin təcrübəsinə söykənərək vəziyyətin sabitləşməsinə üçün əlindən gələni etdi. Bir az əvvəl vəzifəyə gəlmiş, vəzifədə yer tutmuş, vəzifəsi üçün xalq marağını qurban verməyə hazır olan adamların yarıtmaz fəaliyyəti də Heydər Əliyevi narahatçılıqla düşündürürdü.

"Sobesednik" qəzetinə verdiyi müsahibədə bu məsələlərə açıq və qəti münasibətini bildiren Heydər Əliyev xalqa olan inamından danışır, eyni zamanda

hakimiyyətdə olan adamların xəyanətini kəskin tənqid edirdi. Bu çətin tarixi məqamda ən vacib, ən etibarlı iş xalqa inamla arxalanmaq, xalq maraqlarını müdafiə etmək, xalqın gələcəyini müəyyənləşdirmək idi.

Adətən belə anlarda hakimiyyətə can atan qüvvələr xalqa şirin vədlər verir, vədlərlə xalqın başını qatır və onu aldatmağa cəhd edirdilər ki, təki vəzifədə olsunlar. Heydər Əliyev müsahibədə deyirdi: "... mən o adamlardan deyiləm ki, deyəm siz mənə seçin, dərhal müharibəni qurtarın və yarım ildən sonra yağ-bal içində yaşayacaqsınız... Ali Sovetin deputatları məndən soruşurlar ki, bizə nə vəd edirsiniz? Birmənalı cavab verdim: heç nə. Mən peyğəmbər deyiləm və sabah nə olacağını da bilmirəm. Bəlkə daha pis olacaq, amma bir şeyi bilirəm: bu dəhşətli anda hər şeyi atıb getmək adamlara xəyanət etmək deməkdir".

Xalqın arzu-istəyi və dövləti ilə hakimiyyətə gələn Heydər Əliyevin beynəlxalq təşkilatlarla apardığı işlər və keçirdiyi uğurlu görüşlər tarixin çətin məqamında, mürəkkəb vəziyyətdə Azərbaycanın müstəqilliyini təsdiq etmək məqsədi daşıyırdı. Onun 1994-cü ilin may ayında Brüsselə səfəri NATO-nun "Sülh naminə tərəfdaşlıq" sənədinin imzalanması ilə bağlı idi. O zaman Brüsseldəki beynəlxalq mətbuat mərkəzində xarici ölkə jurnalistləri üçün mətbuat konfransı keçirildi. Mətbuat konfransında iştirak edən jurnalistlərin suallarına cavabında Heydər Əliyev müstəqil dövlət kimi Azərbaycanın yeni siyasətindən söhbət açıq, ən başlıcası isə müharibə probleminin həllinə diqqət yetirirdi. Digər məsələlərə - Azərbaycanın müxtəlif vasitələrlə yenidən Rusiyanın siyasi asılılığına məruz qalması ehtimalı ilə bağlı jurnalist suallarına cavab olaraq qətiyyətlə bildirirdi ki, artıq geriye yol yoxdur. Xalqın daha Sovet hökumətinə inamı qalmayıb və Azərbaycan Rusiyadan asılı vəziyyətə düşə bilməz. Həmin müsahibədə müharibənin ölkəni yenidən Rusiyadan asılı vəziyyətə sala biləcəyi də vurğulanırdı. Prezident bu suala cavabda bildirdi ki, müharibə indiki şəraitdə Azərbaycanın bütün sahələrdəki münasibətlərinə ziyan vurur, əhalinin sosial-iqtisadi vəziyyətini ağırlaşdırır, eyni zamanda iqtisadiyyatı iflic vəziyyətinə salır. Buna baxmayaraq "...Azərbaycan dövlət inkişafının müstəqil yoluna qədəm qoymuşdur. Ölkənin prezidenti kimi bəyan edirəm ki, Azərbaycanın müstəqilliyi dönməz prosesdir. Respublika bundan sonra da özünün dövlət müstəqilliyini möhkəmləndirəcəkdir. Müstəqil dövlət olan Azərbaycan demokratik cəmiyyətin bütün atributları nəzərə alınmaqla uğurlu demokratik dövlət quruculuğu yolu ilə gedir və gedəcəkdir".

Heydər Əliyev həmin atributları sadalamaqla fikrini əsaslandırırırdı: "Həmin atributları deyərək mən şəxsiyyət azadlığını, vicdan azadlığını, insan hüquqlarının qorunmasını, çoxpartiyalı sistemi, siyasi plüralizmi, bazar iqtisadiyyatını, azad sahibkarlığı, ümumbəşəri dünya dəyərlərinə qovuşmağı nəzərdə tuturam. Əminəm ki, Azərbaycan bu yolla gedəcəkdir. Hər halda Azərbaycan Prezidenti kimi mən buna çalışacağam. Ümidvaram ki, bütün Azərbaycan xalqı da bu fikirdədir".

1994-cü il sentyabrın 29-da Si-En-En televiziya şirkətinin müxbirinin suallarına cavabında Heydər Əliyev Bill Klintonla görüş ərəfəsində qarşıda duran

məqsədlərdən söhbət açmış, müharibənin sülh yolu ilə həll olunmasının şərtlərini qeyd etmişdir. Bu şərtlər sadə və olduqca konstruktivdir: Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü, suverenliyi, sərhədlərinin toxunulmazlığı.

Atəşkəsə nail olduqdan sonra müharibənin sülh yolu ilə həll edilməsinə üstünlük verən prezident öz fikirlərini ictimaiyyətlə bölüşdürərək mövcud vəziyyət, görülməli işlər, beynəlxalq və yerli təşkilatların vəzifələri barədə fikirlərini də xalqın nəzərinə çatdırmışdır: "Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü, sərhədlərinin toxunulmazlığı təmin olunmalıdır. Eyni zamanda biz Ermənistan tərəfinin bəzi şərtlərinin qəbul olunmasına - Dağlıq Qarabağda yaşayan ermənilərin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün lazımı tədbirlər görülməsinə razılıq verdik".

1994-cü il sentyabrın 20-də milli televiziya və radio ilə çıxışında mövcud vəziyyət, beynəlxalq təşkilatlarla əlaqədar, Minsk qrupunun fəaliyyəti, eyni zamanda müharibənin sülh yolu ilə həlli barədə problemlər haqqında prezident xalqa məlumat verirdi: "Bizim nikbinliyimiz dünyada baş verən tarixi proseslərlə beynəlxalq münasibətlər sistemindəki ciddi dəyişikliklərlə də bağlıdır. Şübhəsiz ki, artıq hərbi cəbhələşməni və ideoloji qarşıdurmanı əvəz etməkdə olan bərabər hüquqlu dünya qaydası beynəlxalq münasibətlər sisteminin gələcək əsasını təşkil edəcəkdir. Beynəlxalq hüquqa, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Nizamnaməsinin prinsiplərinə və müddəalarına uyğun olaraq tərəfdaşlıq, möhkəm sülh və hamı üçün təhlükəsizlik yeni dünya qaydasının fundamental prinsiplərinə çevrilir. Biz zor işlədilməsinə əsaslanan düşmənçilik dünyasında əməkdaşlıq və tərəqqi dövrünə aparan tunelin axırında işıq görürük və bu yol ilə birlikdə, dünyanın bütün ölkələri və xalqları ilə əl-ələ verib getməyə hazırıq".

Müharibə və sülh məsələsi

Müharibə ilə bağlı prezidentin düşüncələri xüsusilə diqqəti cəlb edir. Müharibə təhlükəsi, onun doğurduğu fəlakətlər, yaratdığı dünyəvi problemlər barədə həmişə Prezident öz mülahizələrini açıq bildirmişdir. Beynəlxalq qurumların rəhbərləri ilə görüşlərində də o, bu müharibənin təkcə bizim region üçün deyil, qonşu dövlətlər və dünya ictimaiyyəti üçün təhlükəsini xüsusi qeyd edən prezident müharibələrin qarşısının alınmasının, ümumiyyətlə, Qafqaz bölgəsində sülhə nail olunmasının əhəmiyyətini də xüsusi vurğulayır, eyni zamanda Azərbaycan itkilərini nəzərə çatdırırdı.

Prezident BMT-nin baş katibi Butros Qalidən misal gətirir və göstərirdi ki, "mən Butros Qalinin belə bir fikri ilə tam şərikəm ki, təşəkkül tapmış beynəlxalq sistem çərçivəsində xalqların öz müqəddəratını təyin etməsi və dövlətlərin suverenliyi, ərazi bütövlüyü və müstəqilliyi kimi eyni dərəcədə qiymətli və mühüm olan məsələlərin bir-birinə ziddiyyət təşkil etməsinə yol vermək olmaz".

Bununla bərabər, dövlət başçısı müharibənin törətdiyi faciələrdən söhbət açmaqla yanaşı, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti hüddurlarından kənardakı ərazilərin erməni təcavüzkarları tərəfindən işğal olunmasının törətdiyi faciələrdən danışdı.

O göstərirdi ki, təcavüz nəticəsində Azərbaycan ərazisinin 20% -dən çoxu Ermənistan Respublikasının silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir. 20 mindən çox adam həlak olmuşdur, 100 minə yaxın adam yaralanmış və xəsarət almışdır, 6 min adam əsir düşmüşdür, 1 milyondan çox azərbaycanlı - ölkə əhalisinin təxminən 15%-i qaçqın vəziyyətinə salınmışdır və çadır şəhərciklərində yaşayır.

Müharibə və onun bəlaları barədə respublika prezidentinin fikirləri müasir dövrdə müharibələrin yaratdığı dünyəvi faciələrə ümumi fəlsəfi qiymət kimi səslənirdi. Bir xalqın düçar olduğu bəlalər hamı üçün ibrət dersi olmalıdır. O göstərirdi: "Müharibə xalqımı dözülməz vəziyyətə salır, sosial gərginliyi gücləndirir, Azərbaycan cəmiyyətinin demokratikləşməsinə yönəldilmiş iqtisadi və siyasi islahatların həyata keçirilməsinə mane olur. Müharibə nəticəsində Azərbaycan xalqına milyardlarla Amerika dolları məbləğində çox böyük maddi ziyan vurulmuşdur. İnsan talelərinə vurulmuş mənəvi ziyan, xalqın dərd-bəlası isə heç nə ilə ölçülməzdir".

Təbii və danılmaz həqiqətlərdir ki, müharibənin harada baş verməsinə və kim tərəfindən aparılmasına baxmayaraq, o dünyəvi bəladır. Bu gün təkcə Azərbaycanda deyil, dünyanın digər qaynar nöqtələrində də qan tökülür. Xalqlar müharibə gedən yerlərdə baş verən faciəli hadisələrə biganə qalmamalıdır. Silahlı münaqişələrin güclənməsinə yol verməmək, onların ədalətlə və qəti şəkildə aradan qaldırılmasına nail olmaq üçün kollektiv səylərlə hər şeyi etmək lazımdır.

Müharibə və sülh probleminin bugünkü dünya üçün aktual bir problem olduğunu xüsusi vurğulayan prezident bu problemə təkcə Azərbaycanın düşdüyü çətinliklər gözü ilə baxmır, məsələyə global şəkildə yanaşır, dünyada sülhün alternativsizliyini dərk etmək üçün ölkələrdə sülhə nail olmağın vacibliyini bir daha xatırladır. O göstərir: "Bizə vurulmuş bütün ziyanlara baxmayaraq, biz beynəlxalq hüquq, ədalət və humanizm əsasında etməni tərəfinə sülh təklif edirik".

Müharibələrin sülh yolu ilə həll olunması vacib məsələdir. Burada qarşılıqlı güzəştlərin mövcud olduğunu da inkar etmək olmaz. Lakin bu güzəştlər erməni tərəfinin iddia etdiyi kimi digər tərəfin bütün hüquqlarını kobudcasına pozmaqla əlaqələndirilməməlidir. Ona görə də respublika prezidenti bu məsələlərə düşünülmüş şəkildə, konstruktiv yanaşır və məsələnin sülh yolu ilə həllinin hansı şərtlər əsasında mümkün olduğunu bir daha bildirir. O göstərir: "Azərbaycan Respublikası münaqişənin sülh yolu ilə, siyasi yolla aradan qaldırılmasına tərəfdar olaraq belə hesab edir ki, yalnız Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrini yerinə yetirmək yolu ilə təcavüzün nəticələrini aradan qaldıraraq uzunmüddətli, möhkəm sülhü bərqərar etmək və regionun bütün əhalisinin təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədilə sabit və əməli danışıqlar prosesi aparmaq olar".

17 aprel 1995-ci ildə Belçika radio və televiziyasına müsahibəsində prezident müharibə məsələlərinə bir də nəzər salır və o, çox maraqlı bir fikir söyləyir: "Biz belə hesab edirik ki, sülh müqaviləsi işğal olunmuş bütün ərazilərimizdən Ermənistan silahlı birləşmələrinin çıxarılmasını, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün, sərhədlərinin toxunulmazlığının təmin edilməsini və təbii ki, Azərbaycanın tərkibində Dağlıq Qarabağa müvafiq muxtariyyət statusu verilməsini nəzərdə tut-

malıdır. Biz bu şərtlər daxilində böyük sülh müqaviləsinin imzalanması üçün danışıqlar aparırıq. Mən belə hesab edirəm ki, bu müharibənin perspektivi yoxdur. Azərbaycan bunu başa düşmüşdür və yəqin ki, Ermənistanda da başa düşmüşlər. Ona görə də məsələni sülh yolu ilə həll etmək lazımdır. Biz buna çalışırıq".

O, yeri gəldikcə müharibə və sülh məsələsi ilə bağlı Çeçenistanda gedən qanlı müharibəyə də diqqət yetirir. Eyni zamanda Gürcüstanda gedən mürəkkəb proseslərə münasibətini bildirir və Çeçenistanda baş verən hadisələrin təkcə Rusiyanı deyil, bütün region ölkələrini narahat etdiyini xüsusi qeyd edir: "Biz istəyirik ki, Qafqazda, Şimali Qafqazda və Azərbaycanın bilavasitə yaxınlığında yerləşən bu bölgədə sülh olsun, odur ki, biz bu münaqişənin aradan qaldırılmasını istəyirik, amma mən bu məsələlərin indi necə həll edilməli olduğunu söyləmək fikrində deyiləm. Mən əminəm ki, Rusiya rəhbərliyi bu problemi həll edəcəkdir".

1996-cı il dekabrın 2-də Parisdə Fransanın "Mond diplomatique" qəzetinin müxbiri Jan Qeraya müsahibə verərkən Prezident yenə də müharibə və sülh məsələsinə diqqəti yönəltmişdir. Müxbir orada L.Ter-Petrosyanın bir fikrini - "sülh məsələsinin həlli üçün böyük dövlətlərin ümumi sülh layihəsi hələ hazır deyil" fikrini hallandırmışdır. Heydər Əliyev isə qətiyyətlə bildirmişdir: "Bizim məsələlərimizi böyük dövlətlər həll etməməlidir. Öz məsələlərimizi biz özümüz həll etməliyik. Ermənistanla Azərbaycan arasında 7 ildir ki, hərbi münaqişə gedir. Bir jurnalist, Fransanın vətəndaşı, kökünüdə görə erməni olduğunuz üçün siz özünüz fikirləşin, bu münaqişə nəyə lazımdır? Azərbaycanın bir parçası olan Dağlıq Qarabağı Ermənistan silah gücü ilə özünə bağlamaq istəyir. Bu, dünyada bütün hüquq normalarına zidd olan bir hərəkətdir. Siz bilirsiniz ki, bir ölkənin başqa bir ölkənin ərazisini zəbt etməsi üçün əsrlər boyu nə qədər müharibələr gedib. Ancaq bunlar heç vaxt yaxşı nəticələr verməyib. Eləcə də Ermənistan ilə Azərbaycan arasında gedən müharibə. Bu müharibəni Azərbaycan başlamayıb. Qeyd etdiyim kimi, Dağlıq Qarabağı öz ərazisinə bağlamaq üçün bu müharibəni Ermənistan başlayıb. 7 ildə nə qədər qan tökülüb. Nə qədər insanlar həlak olub. Ermənistanla Azərbaycan ərazisində olan o dostluq, iqtisadi, insani əlaqələr pozulub. Ermənistan ağır iqtisadi vəziyyətə düşüb. Azərbaycan da ağır iqtisadi vəziyyətə düşüb. Ermənistan da, Azərbaycan da blokada şəraitindədir".

Həmin müsahibəni götürən, milliyətcə erməni olan fransalı jurnalistin məsələlərə münasibəti və eyni zamanda Heydər Əliyevin qətiyyətli, prinsipial mövqeyi xüsusilə diqqəti cəlb edirdi. Bu müsahibə öz aktuallığını bu gün də saxlayır. O bütünlüklə müharibə və sülh məsələsinə, həmçinin yeni dövrün müharibə və sülh probleminə xüsusi mövqe kimi qiymətləndirilə bilər.

Prezident böyük diqqət və ustalıqla müxbirin nəzərinə çatdıraraq deyir ki, biz öz ərazimizin toxunulmazlığından danışarkən bildiririk ki, Ermənistanın da ərazisi toxunulmazdır. "Biz bu dəqiqə Ermənistanın hansısa bir hissəsini ələ keçirmək istəmirik. Amma tarixi araşdırsanız, ərazilərin bir çox hissəsi vaxtilə Azərbaycanın olub. Artıq sərhədlər yaranıb, Ermənistan da, Azərbaycan da müstəqil dövlətdir. Ermənistan da, Azərbaycan da Birləşmiş Millətlər Təşkilatının üzvüdür. Bizim

sərhədlərimiz beynəlxalq hüquq normalarına görə BMT tərəfindən tanınıb, qəbul olunubdur. Bunları dəyişmək olmaz, ona görə də mən deyirəm ki, Ermənistanın mövqeyi qeyri-konstruktivdir".

Müharibənin sülh yolu ilə başa çatdırılmasının hər iki dövlət üçün labüd olduğunu Prezident öz müsahibəsində xüsusi qeyd etmişdir. O göstərirdi ki, bu müharibə həm Ermənistanla, həm də Azərbaycana çox böyük zərərlər vurur, ancaq bunlara baxmayaraq, biz məsələni sülh yolu ilə həll etmək istəyirik, biz hesab edirik ki, müharibə yolunun gələcəyi yoxdur. Ermənistanda və Azərbaycandan kənarda yaşayan, Ermənistanla tərəfdar olan adamlardan heç kəs düşünməsin ki, silah işlətmək yolu ilə Azərbaycanın ərazisini qoparıb ələ keçirmək olar. Buna görə də biz məsələni sülh yolu ilə həll etmək istəyirik. Biz istəyirik ki, müharibə qurtarsın. Şərtimiz nədir? İşğal olunmuş torpaqlardan erməni silahlı qüvvələri çıxsın. Azərbaycanlı vətəndaşlar öz yerlərinə qayıtsınlar. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü təmin olunsun.

Qarabağ məsələsinin sülh yolu ilə həllində tez-tez vurğulanan məsələ yüksək status məsələsidir. Bəzi hallarda onlar bu statusun nədən ibarət olduğunu birmənalı şəkildə anlamırlar. Ona görə Heydər Əliyev bu məsələyə xüsusi diqqət verir və qətiyyətlə bildirir ki, biz ermənilərin təhlükəsizliyinə tamamilə zəmanət veririk. Belə olduğu halda Dağlıq Qarabağın Azərbaycan ərazisində qalması məsələnin sülh yolu ilə həll olunması əhəmiyyətlidir, labüddür və qaçılmazdır.

Yüksək status dedikdə erməni tərəfi elə başa düşür ki, Dağlıq Qarabağ müstəqilliyə nail olmalı və eyni zamanda yüksək statusa malik olan ərazi kimi özünün silahlı qüvvələri olmalıdır. Heydər Əliyev bu məsələyə birmənalı şəkildə cavab verir: "Yenidən müharibə etmək istəyirlər? Silahlı qüvvələri nədən ötrü saxlamaq istəyirlər?"

Sülh sazişinin necə olması məsələsinə prezident qətiyyətlə və açıqlıqla bildirir: "Ermənistan işğal etdiyi Azərbaycan ərazisinin hamısından öz silahlı qüvvələrini çıxarmalıdır. Azərbaycan Dağlıq Qarabağa yüksək səviyyəli status verə bilər, işğal olunmuş torpaqlardan Ermənistan silahlı qüvvələri çıxandan sonra bir milyondan artıq Azərbaycan vətəndaşı öz yerlərinə qayıtmalıdır. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü təmin olunmalıdır. Azərbaycanın sərhədləri bərpa olunmalı və sərhədlərimizin toxunulmazlığı təmin edilməlidir... O cümlədən Laçın və Şuşa rayonlarından Ermənistan silahlı qüvvələri çıxmalıdır".

Silahlı qüvvələrdən söhbət edərkən prezident ona da diqqəti yönəldir ki, bugünkü Dağlıq Qarabağda yalnız Ermənistan silahlı qüvvələri deyil, eyni zamanda başqa ölkələrin də silahlı qüvvələri iştirak edir. Və kənar silahlı qüvvələrin olduğu bir dövlətdə insanların bütün hüquqları tapdalanmış olur. Müharibə şəraitində yaşayan Qarabağda bu gün normal həyat yoxdur. İnsanlar əsir vəziyyətindədirlər və silah altındadırlar. O, xüsusi olaraq qeyd edir ki, hər iki tərəfin adi insanların ağır vəziyyəti nəzərə alınmaqla təcili, təxirə salınmadan sülh sazişi bağlanmalıdır, həmçinin nəzərə almaq lazımdır ki, Dağlıq Qarabağın bütün kişiləri ordudadır. Bu orduda silah altında nə qədər olmaq olar? Axı, bu

insanlar rahat həyat keçirmirlər. Buna görə də bu münaqişə qurtarmalıdır. Dağlıq Qarabağın ərazisində böyük inkişaf meydana gələ bilər. O, haqlı olaraq göstərir ki, bu gün artıq bütün dünyada vəziyyət dəyişmişdir, daha silahlı məsələləri həll etmək mümkün deyil. Ona görə də Prezident jurnalistə tövsiyəsində bildirirdi: "Fransada çoxlu ermənilər yaşayır. Siz onları başa salın ki, müharibə ilə heç bir şey etmək olmaz. Hamınız da çalışın ki, Ermənistanda olan davakar qüvvələrə də bunu başa salasınız".

Respublika Prezidenti nə müharibə, nə sülh vəziyyətinin məqbul olunmazlığı barədə düşünərkən qeyd edir ki, bu məsələ heç kimi qane edə bilməz və bu məsələ həll olunmadan irəliyə doğru addımlar atmaq da mümkün deyil. Ona görə dünya dövlətləri müharibə gedən münaqişə zonalarında sülhə nail olmağa mütləq kömək göstərməlidirlər.

Azad söz, azad fikir, demokratik düşüncə

Prezidentin 1998-ci il iyulun 21-də Böyük Britaniyanın "Forst" jurnalının beynəlxalq prezidenti Patrik Kormaka verdiyi müsahibəsi də olduqca maraqlıdır. Müxbir "Ölkəinizdə bərqərar etdiyiniz sabitliyə necə nail oldunuz?" sualını verir və çox konkret cavab alır: "Ölkəmizdə sabitliyi cəmiyyətdə apardığımız ardıcıl tədbirlərin nəticəsində əldə etmişik. Bu, bizim apardığımız siyasətin nəticəsidir. Biz Azərbaycanda demokratik, hüquqi dövlət qururuq. Bu, dövlət quruculuğu prosesində qanunların və cəmiyyətdə insanların bu qanunlara riayət etməsi ilə əlaqədar apardığımız tədbirlərin nəticəsidir".

Prezident Heydər Əliyevin "Azərbaycan Respublikasında söz, fikir və məlumat azadlığının təmin edilməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında" verdiyi fərman bu cəhətdən xüsusilə qiymətlidir (6 avqust 1998-ci il). Fərmanda kütləvi informasiya vasitələrinin maddi-texniki vəziyyətlərinin yaxşılaşdırılmasını, onlara dövlət qayğısının artırılmasını nəzərdə tutan, söz, fikir, məlumat azadlığının qorunmasını, siyasi pluralizm prinsiplərinin dönmədən həyata keçirilməsini təmin edən tədbirlər proqramının hazırlanması, müvafiq qanun layihələri hazırlanarkən və qanunların qəbul edilməsi zamanı Azərbaycan Respublikasının qoşulduğu beynəlxalq konvensiya və sazişlərdə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında təsbit edilmiş insan və vətəndaşların fikir, söz və məlumat azadlığı müddələrinin əsas prinsiplər kimi rəhbər tutulması xüsusilə diqqəti cəlb edir.

Həyat göstərdi ki, həqiqətən də Azərbaycanda ciddi demokratik islahatlar aparılır. Bu fərman mətbuatın gələcək inkişafının istiqamət və perspektivlərini müəyyənləşdirdi, ölkədə çoxlu müstəqil mətbuat orqanlarının fəaliyyətə başlamasına təkan verdi. Görülən tədbirlər nəticəsində Azərbaycanda senzura ləğv edildi, yeni televiziya kanalları fəaliyyətə başladı.

Azərbaycanda milli mətbuatın yaradılması günü münasibətilə Azərbaycan Prezidentinin 2000-ci il iyulun 21-də Bakıda - Respublika Sarayında jurnalistlərlə görüşündə söylənilən fikirlər olduqca maraqlıdır. Bu fikirlər Azərbaycan

prezidentinin mətbuat nümayəndələrinə hörmət və ehtiramlı münasibətini əks etdirməklə yanaşı, həm də ağır və gərgin jurnalist əməyinə onun yüksək qiymət verməsi ilə səciyyələnilir. Ölkə başçısı çıxış etmək üçün ilk sözü "Azadlıq" qəzetinin redaktoru Gündüz Tahirliyə verdi və bununla belə bir faktı qeyd etdi ki: "Azadlıq" qəzeti Azərbaycanda 1990-cı illərin əvvəllərində çıxmış ilk azad, sərbəst bir qəzetdir. O vaxt onun yaranması məni çox sevindirmişdi. Mən o vaxt qəzeti daim oxuyurdum. Düzdür, indi o qədər vaxtım yoxdur ki, çox oxuyum. Amma hər halda bəzi məlumatları alıram". Bu da ilk müxalifət qəzetlərindən olan "Azadlıq" qəzeti əməkdaşlarının əməyinə verilən yüksək qiymət sayılmalıdır.

Bu fikirlərin davamına və daha da inkişafına Azərbaycan Prezidentinin 2001-ci il dekabrın 18-də Prezident sarayında kütləvi informasiya vasitələri rəhbərləri ilə görüşünün materiallarında rast gəlirik. Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev bu görüşü keçirməkdə məqsədini giriş nitqində belə şərh edir: "Mənim məqsədim nədən ibarətdir. Birinci növbədə sizi dinləmək. Çünki mən görürəm ki, son zamanlar müstəqil mətbuat, müxalifət mətbuatı çox narahatlıq keçirir... belə bir əhval-ruhiyyə yaranır ki, guya Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayından sonra müstəqil mətbuata qarşı hansısa təzyiqlər başlayıb. Onları sıxışdırırlar, ya sıxışdırmaq istəyirlər".

Respublika Prezidenti və Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri Heydər Əliyev öz nitqində həmin məsələdə müəyyən anlaşılmazlıqlara yol verdiyini, xüsusən də Yeni Azərbaycan Partiyası qurultayının sənədində üç qəzetin - "Yeni Müsavat", "Azadlıq", "Hürriyyət" qəzetlərinin adlarının çəkilməsini səhv addım adlandıraraq, eyni zamanda bunun həddən artıq şişirtməyə də ehtiyac olmadığını qeyd etməklə müstəqil mətbuata olan loyallıq münasibətini bir daha bildirmişdir. O eyni zamanda hansısa bir səhvi faciyyəyə çevirməməyə çağırmışdır. Bununla əlaqədar Respublika Prezidenti dekabrın 12-də Yeni Azərbaycan Partiyasının qərargahı qarşısında piket keçirilməsinə Bakı şəhər İcra Hakimiyyətinin icazə vermədiyinə və buna görə də polisin işə qarışmasına mənfi münasibətini bildirmiş və təklif etmişdir ki, bu anlaşılmazlıq artıq dark edildiyinə görə bitmiş hesab edilsin.

Nitqinin sonunda mətbuat nümayəndələrinə müraciət edən Azərbaycan Prezidenti bir daha qeyd etmişdir ki: "... mətbuat Azərbaycan iqtidarı üçün çox önəmli bir sahədir, çox vacib bir sahədir. Biz demokratiya yolu ilə gedərək, söz azadlığını təmin edərək, mətbuat azadlığını təmin edərək, bu yolda nöqsanları ardıcıl surətdə aradan qaldırmalıyıq və qaldıracağıq".

Azərbaycan Prezidenti həmişə olduğu kimi, yenə də öz sözünə sadıq qaldı. Cəmi 9 gün sonra "Kütləvi informasiya vasitələrinə dövlət qayğısının artırılması sahəsində əlavə tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı elan edildi. Sərəncamda kütləvi informasiya vasitələrinin maddi-texniki və maliyyə bazasının gücləndirilməsi, söz, mətbuat və fikir azadlığı üçün geniş imkanlar yaradılması məqsədi güdən 5 maddədən ibarət fəaliyyət proqramı müəyyən edildi. Bu sahədə Nazirlər Kabineti, Prezidentin İcra Aparatı, Mədəniyyət Nazirliyi, Respublika Baş Prokurorluğu və digərləri qarşısında duran

vəzifələr göstərildi. Bu tapşırıqlar və tövsiyələr sırasında kütləvi informasiya vasitələrinin rəhbərləri və jurnalist təşkilatları ilə birlikdə müstəqil mətbuatın formalaşdırılması və inkişafında xüsusi xidməti olan redaktorların, aparıcı qəzet redaksiyalarının mükafatlandırılması, istedadlı jurnalistlərə Prezident təqaüdləri verilməsi üçün təkliflər verilməsi, qəzetlərin "Azərbaycan" nəşriyyatına 2001-ci il üçün mövcud borclarının ödənilməsinin 2002-ci il dekabrın 31-nədək təxirə salınması və s. barədə mühüm göstərişlər var idi. Bu sərəncam müstəqil mətbuatın inkişafında yeni mərhələ açdı, Azərbaycan Prezidentinə jurnalistlərin etimadını daha da artırdı. Bu da öz nəticəsini gözləməyə çox da vaxt tələb etmədi. Artıq 2002-ci ilin martında Azərbaycan Prezidenti "Ruh" Azərbaycan Jurnalistləri Müdafiə Komitəsinin təsis etdiyi 2001-ci ildə "Jurnalistlərin dostu" mükafatı ilə mükafatlandırıldı. Martın 22-də isə mükafat və onun diplomu təntənəli şəkildə dövlət başçımıza təqdim edildi. Bu, təkcə Azərbaycanda deyil, həm də dünyada analoqu olmayan bir hadisə kimi Azərbaycan Prezidenti tərəfindən layiqincə qiymətləndirildi. Bu münasibətlə öz nitqində razılığını bildiren Azərbaycan Prezidenti qeyd etdi: "Mənə məlumat verəndə ki, jurnalistlər mənə 2001-ci ildə "Jurnalistlərin dostu" kimi qiymətləndiriblər, buna inanmadım. Sonra araşdırmağa başladım ki, bu dost nə deməkdir? Dedilər ki, Siz indi dostsunuz. Dedim: Allaha şükürlər olsun ki, nəhayət dost olduq". Bununla bağlı dövlət başçısının jurnalistlərə səmimi müraciəti böyük maraq doğurur. O dedi: "Ancaq gəlin həqiqi dost olaq. Mən sizinlə, jurnalistlərlə dost olmaq istəyirəm. Amma dostluq şərəfli şeydir. Görək iki tərəf də dost olmaq istəsin. İndi belə bir hadisə baş verib. İş belə gətirib ki, biz iki tərəf də dost olmaq istəmişik. Amma gəlin danışaq ki, bu daha pozulmasın. Biz dost olaq, axıra qədər dost olaq. Mən dost olmaq istəyirəm". Bu sözlər dövlət başçısının, millət rəhbərinin nəsihətləri, tövsiyələri kimi səslənir.

Şərqlə Qərbin körpüsü

Şərqlə Qərb sivilizasiyası arasında vahid körpü yaratmaq, Şərqi Qərbə, Qərbin Şərqi integrasiyasını gücləndirmək, qədim İpək Yolunu müasir səviyyədə inkişaf etdirmək, dünya xalqlarının bir-biri ilə iqtisadi və mədəni əlaqələrini artırmaq sahəsində görülən tədbirlər və bu tədbirlərin getdikcə güclənməsi sahəsində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin mövqeyi, təklifləri və səmərəli təşəbbüsləri nüfuzlu beynəlxalq qurumları tərəfindən xüsusilə qiymətləndirilir.

Əvvəlki sistemdən yeni iqtisadi sistemə keçilməsi, yeni iqtisadi düşüncənin formalaşdırılması, yeni iqtisadi ideologiyanın müəyyənəndirilməsi və bazar iqtisadiyyatına keçid şəraitində əhalinin sosial problemlərin həlli çox ciddi məsələlərdəndir. Bunları bir gündə, bir neçə ayda, bir neçə ildə həll etmək mümkün deyil. Lakin düşünülmüş, dərin təhlillər əsasında həlledici addımlar atılmalıdır.

Yeni neft müqavilələrinin imzalanması Azərbaycanın iqtisadi dirçəlişinə şərait yaratmaqla yanaşı, onun dünya birliyində nüfuzunun bərqərar olmasına kömək edir. ABŞ-ın, Rusiyanın, Böyük Britaniya Birləşmiş Krallığının, Türkiyənin,

Norveçin, Səudiyyə Ərəbistanı ilə Azərbaycanın yaxınlaşmasında neft müqavilələrinin böyük rolu artıq inkar edilməzdir. Bu barədə danışarkən respublika prezidenti qeyd edir ki, Azərbaycan Respublikası dünya birliyi ilə tam hüquqlu integrasiyaya istiqamət götürmüşdür və bunun üçün bütün imkarlara malikdir. Ona görə də onun siyasəti sülhə əsaslanır və biz buna nail olmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatına böyük ümidlər bəsləyirik.

1995-ci il 11 mart tarixində yapon jurnalistinə verdiyi müsahibədə respublika prezidenti Azərbaycanın yeni iqtisadi siyasətinin istiqamətləri və təbliği ilə bağlı öz təkliflərini şərh etmişdir. Respublika prezidentinin vurğuladığı bir fikir də xüsusi əhəmiyyətə malikdir. O, haqlı olaraq göstərir ki, Şərqi və Qərb probleminə Xəzər məsələsi ciddi yer tutur. Xəzər həm İpək Yolu sistemində, həm də ayrıca öz sərvətləri və imkanları ilə Şərqlə Qərb arasında yaradılmış iqtisadi körpünün daha da inkişafında mühüm əhəmiyyətə malikdir. Bütün görüşlərində, siyasi söhbətlərində respublika prezidenti Xəzərlə bağlı Azərbaycanın mövqeyini birmənalı və qəti şəkildə bildirmiş, Xəzərin ədalətli bölgüsünün təkcə Xəzəryanı ölkələr üçün deyil, bütün dünya üçün çox mühüm olması fikrini irəli sürmüşdür.

Hələ 1995-ci il noyabrın 29-da respublika prezidenti Londonda "Azərbaycanda investisiya imkanları" beynəlxalq konfransına həsr olunmuş mətbuat konfransında Xəzərlə bağlı öz fikrini belə söyləmişdir: "...Xəzər dənizi bir dövlətə deyil, Xəzəryanı dövlətlərin hamısına məxsusdur və hər bir dövlətin, o cümlədən də Azərbaycanın ona eyni dərəcədə bərabər hüququ var. Mənəvi hüquq baxımından yanaşdıqda Azərbaycan artıq çoxdandır ki, Xəzər dənizindən neft çıxarır, digərləri isə bu işə təzəcə hazırlaşır. Əgər sənaye miqyasında neft hasilatından danışsaq demək lazımdır ki, biz 45 il bundan öncə Azərbaycanda dənizdən neft çıxarılmasına başlamışıq. Bu, bütün dünyaya məlum olan "Neft Daşları"dır. Ona görə də əslində bu məsələdə bizim narahatçılığımız yoxdur. Xəzər dənizi haqqında danışmaq, bu problemi müzakirə etmək olar, ancaq bununla yanaşı, hər kəs öz işini görməlidir və biz də öz işimizi görürük".

Neft kəmərlərinin çəkilməsi ilə bağlı Azərbaycan Prezidentinin təklifləri dünyada Şərqlə Qərb arasında canlı iqtisadi körpü yaradılması işində çox mühüm rol oynayır. Bu məsələyə bir zamanlar şübhə ilə yanaşanlar artıq qəti şəkildə inanmışlar ki, bu sahədə Heydər Əliyevin apardığı siyasət ən düzgün, səmərəli və uğurlu siyasətdir. Prezident müsahibələrində haqlı olaraq göstərirdi ki, dünyanın müxtəlif neft şirkətlərinin daxil olduğu böyük neft müqavilələri yeni dünya iqtisadi sistemində xüsusi nüfuzə malikdir. Ona görə də haqlı olaraq bu neft kəmərlərini dostluq kəməri hesab edirlər.

Prezident jurnalistlərlə hər görüşündə əsaslandırılmış şəkildə göstərir ki, dünya dövlətləri ilə iqtisadi əlaqələr quran Azərbaycanda ciddi iqtisadi islahatlar aparılmışdır. Və bu iqtisadi islahatlar bütövlükdə demokratik islahatlardır.

1995-ci il dekabrın 1-də Londonda RİTA-SÖTA-nın müxbiri ilə müsahibəsində prezident öz fikrini belə ifadə etmişdir: "... biz yeni Konstitusiyaya qəbul etmişik və burada milli dövlət quruculuğu ilə, insan hüquqları və ümumən, demokratikləşdir-

mə ilə bağlı olduqca çox müddəalar var. Konstitusiya bütövlükdə və tamamilə Azərbaycanda demokratik hüquqi dövlət qurulmasına, onun həyatının bütün sahələrində, o cümlədən də iqtisadiyyat sahəsində də demokratikləşdirməyə həsr olunmuşdur. Konstitusiyadakı müddəalar, maddələr Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatına qovuşması, xüsusi sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi üçün maksimum əlverişli şərait yaradır".

Elə həmin gün Londonda Böyük Britaniyanın "Economist" jurnalının müxbiri Daniel Litvin ilə müsahibəsində də Heydər Əliyev bu məsələyə münasibətini bildirib və qeyd edib ki, indi Azərbaycan müstəqil dövlətdir, özü öz sərvətlərinin sahibidir, Azərbaycan yeni bir iqtisadi sistem əsasında özünün neft yataqlarında xarici neft şirkətləri ilə müştərək işlər aparır.

Heydər Əliyev bütün çıxışlarında Azərbaycanda xarici sərmayədarların işləməsi üçün münbit şərait olduğunu xatırladı və investorların Azərbaycana gəlişini asanlaşdırmaq üçün mövcud olan bütün imkanları göstərir.

Respublika prezidentinin Parisdə "Middl İst Megezin" jurnalının müxbiri ilə müsahibəsində 1995-ci il dekabrın 4-də xarici sərmayədarlarla əlaqədar verilən suala belə cavab vermişdir: "Çıxarılacaq neft təxminən 150 milyon tondur. Şübhəsiz ki, onun bir hissəsi qoyulan xərclərə gedəcək, bir hissəsi isə şirkətlərin və Azərbaycanın payına düşəcəkdir... Azərbaycanın nə qədər neft əldə edəcəyini mən indi demək istəmirəm. Ancaq bundan hər kəs öz gəlirini götürəcəkdir, özü də yaxşı götürəcəkdir".

Həmin müsahibədə neft strategiyası barədə, eyni zamanda xarici investorların Azərbaycanda gördüyü işlər, neftdən alınacaq gəlirin bölünməsi, neft kəmərlərinin çəkilməsi və bütün başqa problemlərlə əlaqədar çoxlu suallar verilmiş, onlara konstruktiv, əsaslı cavablar alınmışdır. Respublika prezidentinin müxbirlərlə görüşləri, mətbuat konfransları onun jurnalistlərlə əlaqələrinin çox geniş olduğunu sübut etmişdir. Təsədüfi deyil ki, müsahibənin sonunda müxbir Prezident Heydər Əliyevin mətbuatla işindən çox razı qaldığını bildirərək söyləmişdir: " - Diplomatiya sahəsində istedadınız barəsində mətbuatda çox oxumuşdum, amma indi Sizin mətbuatla işinizdən də çox gözəl diplomat olmağınızın şahidi oldum".

Bu sözlər təsadüfi sözlər deyil, bütövlükdə Azərbaycan Prezidentinin mətbuatda geniş əlaqələrinə, jurnalistlərə verdiyi geniş imkanlara əyani sübut idi.

Xarici ölkələrin rəhbərləri ilə və siyasətçiləri ilə görüşlərində iqtisadi-siyasi problemlərə geniş yer verən və eyni zamanda jurnalistlərin suallarından doğan fikirlərlə bağlı öz düşüncələrini bölüşdürən respublika prezidenti bütünlüklə dünya iqtisadi sisteminin əlaqəli inkişafında müharibələrin mənfi roluna öz münasibətini bildirir, təkcə Azərbaycanın deyil, qonşu ölkələrin də müharibədən, terrordan, separatizmdən azad olunmasının vacibliyini həmişə nəzərə çarpdırır. Ermənistanın yeni silahla təchiz olunması, Qafqazda gedən müharibə, Güncüstandakı münaqişələr, terrorizmin Şərq ölkələrində inkişafı, o cümlədən Yaxın Şərq problemləri respublika prezidentinin dövlət başçıları ilə və diplomatlarla görüşlərində daim diqqət mərkəzində olan məsələlərdəndir.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin dünyanın böyük və iqtisadi cəhətdən qüdrətli dövlətlərindən biri olan Yaponiyaya rəsmi səfər zamanı bu ölkə ilə Azərbaycan arasında hərtərəfli əməkdaşlığın gücləndirilməsi sahəsində mühüm razılaşmalar əldə edildi. Bu barədə dövlət başçımızın Yaponiyanın "Asaxi Simbun" qəzetinin müxbirinə verdiyi müsahibədə çox maraqlı məqamlara toxunulur. Məsələn, müxbirin: - "xahiş edirəm, deyəsiniz, Yaponiyaya səfəriniz uğurludurmu?" - sualına cavabında Heydər Əliyev Yaponiyaya ilk səfərini "çox uğurlu səfər" adlandırmış və bu ölkədə səfərdə olduğu üç gün müddətində 30-dan çox, o cümlədən Yaponiya imperatoru, baş naziri və hökumətin digər üzvləri, işgüzar dairələrin nümayəndələri ilə səmərəli görüşlər keçirdiyini vurğuladıqdan sonra demişdir: "Başlıcası budur ki, biz çox mühüm hökumətlərarası, dövlətlərarası sənədlər imzaladıq". Bu sənədlər arasında Yaponiyanın baş naziri ilə Azərbaycan Prezidentinin imzaladıqları birgə bəyanat heç şübhəsiz başlıca yer tutur. Birgə bəyanat Azərbaycan həqiqətlərinin Yaponiyaya çatdırılması sahəsində də rəsmi səfər zamanı böyük iş görüldüyündən xəbər verir. Çünki bu bəyanatda iki ölkə arasında iqtisadi və mədəni əməkdaşlığı yüksək səviyyəyə qaldırmağı nəzərdə tutan müddəalarla yanaşı, Yaponiyanın Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü və sərhədlərini toxunulmazlığını dəstəkləməsi barədə də maddə daxil edilmişdir ki, bu da Azərbaycan dövlətinin xarici siyasətində növbəti uğurlu addım sayıla bilər. İstər rəsmi səfər zamanı imzalanmış sənədlərin Azərbaycan üçün böyük əhəmiyyət kəsb etməsində, istərsə də onların həyata keçirilməsi üçün görülmüş tədbirlərdə Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin əvəzsiz xidmətləri olduğu yapon müxbirinin də nəzərindən qaçmamışdır və onun Heydər Əliyevə müraciətlə dediyi: "Biz hesab edirik ki, xalqınız belə prezidentə malik olduğuna görə çox xoşbəxtdir" - sözləri bu həqiqətin təsdiqi kimi də qəbul edilə bilər.

Yaxud əvvəlki səfərlərində olduğu kimi, 2000-ci ilin fevralında ABŞ-da işgüzar səfərdə olarkən Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin necə gərgin iş qrafiki ilə çalışdığına yalnız qibtə etmək olar. Bütün bunlarla yanaşı, onun keçirdiyi görüşlər, apardığı danışıqlar, diplomatik fəaliyyətin zirvəsi sayıla bilər. Bu deyilənlər eynilə onun mətbuat konfranslarında verdiyi bəyanatlara, müxbirlərin suallarına cavablara da aiddir. Məsələn, ABŞ-a adı çəkilən işgüzar səfəri zamanı dövlət başçımız Vaşinqtonda öz iqamətgahında nüfuzlu "Nyu-York-Tayms" qəzetinin müxbiri ilə görüşərkən söylədiyi fikir Amerika ictimai və siyasi fikrində baş verməkdə olan yeniliklərə necə çevik, yüksək səviyyəli diplomat məharəti ilə reaksiya verilməsi baxımından olduqca səciyyəvi sayıla bilər. Maraqlıdır ki, müxbirlərin bu görüşdə Azərbaycan Prezidentini salamladıqdan sonra verdikləri ilk sual çox gözlənilməz olmuşdur: "... Bilmək istərdik ki, Siz Azərbaycan neftinin İran ərazisindən ixrac olunması variantına necə baxırsınız? Mümkündürmü ki, Azərbaycan nefti Bakı-Ceyhana paralel surətdə, həm də İran vasitəsi ilə ixrac edilsin?".

ABŞ-ın rəsmi dairələrinin İrana münasibətdə tutduqları mövqeyi yaxşı bilən dövlət başçımız sualdakı incəliyi məharətlə tutaraq ona elə sualla da cavab verir: "Mən belə başa düşürəm ki, Amerikada fikir dəyişilir? Çünki indiyə qədər - mən

beş ildir bu işlə məşğul oluram, Amerika Birləşmiş Ştatlarında mənə belə sual vermirdilər, həmişə deyirdilər ki, Qərb istiqamətində, Bakı-Ceyhan boru xətti ilə neftin ixracı nə cür olacaq? Amma indi siz başqa sual verirsiniz?". Bundan sonra isə Azərbaycan Prezidentinin çox ətraflı, anlaşıqlı cavabları səslənir ki, daha bu barədə müxbirlərə xas olan əlavə suala ehtiyac qalmır.

Bunun ardınca Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə dair sualı verilir və cavab o qədər dolğun, müfəssəl səslənir ki, burada həm də Azərbaycana ədalətsiz münasibət göstərərək, ABŞ Konqresinin tətbiq etdiyi 907-ci düzəlişin də ləğv edilməsinin zəruriliyini bir daha əsaslandırmaq mümkün olur. Beləliklə, erməni lobbisinin köməyi ilə qızışdırılan özəli Azərbaycan torpağı Dağlıq Qarabağ ətrafında uydurma ittihamlara daha ağır bir zərbə endirilmiş və bu məsələnin həllində Azərbaycanın tutduğu ədalətli mövqe bir daha dünya ictimaiyyətinə çatdırılmış olur.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin fəaliyyəti, müsahibələri yalnız qəzetçilər, mətbuat adamları üçün deyil, həmçinin siyasətçilər, iqtisadçılar və diplomatlar üçün də olduqca əhəmiyyətli olan tarixi sənədlərdir. Bu müsahibələr məzmununa, siyasi zənginliyinə, əhatəliliyinə, bir qayda olaraq faktlara söykəndiyinə görə bütün dövrlərdə aktualdır və çağdaş tariximizin canlı salnaməsi sayıla bilər.